

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

2423:2

VÄSTMANLAND

Ljusnarsberg

Andersson-Vester, Fredrik, 1929

Svar på ULMA:s frågelista 19 Nödbröd

1+21 bl.4:o

Genomg. och försedd med fonet.beteckn.
på dialekt från Ställberg (Hörken) av
Sven Svensson, 1935.

2423:2

Ljusnarsberg, Västmanland.

Uppt. på Rällså ålderdomshem 1929

av Fredrik Andersson-Vester

dels efter egna, dels efter andras minnen.

Svar på L M A:s frågelista n:o 19: Nödbröd.

De med rödpenna understrukna orden finnas återgivna fonetiskt
på baksidan av resp. blad.

Landsm. Upps. 2423:2
F. Andersson—Vester. 1929
LJUSNARSBERG

1) Meddelat av E. Lövberg född 1849. i Gjusnarsberg.
Västmanland
Uppt av Fredrik Andersson Rällson. 1929

N° 19. Om nödbröd!

1. Inledande frågor.

Sådana är då skörden slagit alldeles fel, har
här i socknen kallats för både missväxtår, och
Nödår. Or med svag eller dålig skörd, har van-
ligen kallats torkår, frysår, skärpar, hård-
år, svårår. Under sådana är var det många
som gick och bedoles. "Då å svåra år, å
många sön går", brukar dom säga!

Hårdår är nästan detsamma som Nödår!
Svårår, lika så. Goda år kallades godår, -
eller ett gött år! Ett bra rögår, ett bra
jorlbårår, ett bra lorår, brukar dom

n_är, m_is_vakst_är, t_örk_är, fr_öst_är, h_äv_är
sv_är_är, de va m_äna som jek a b_edas,
de sv_ära är a m_äna som g_är, i är v_ä de et
g_äst_är, g_öär, bra rö_gär, bra j_örbas_är,
bra för_är,

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

2) säga, I socknens kyrkoby fanns ett
sockenmagasin där säd från de goda åren
förvarades. När det sedan blev brist på säd
så gick de som voro i behov gå till den som
förvaltade Magasinet och köpa säd — Men
vad den person kallades, vet jag ej!

Syrbröd, kunde även kallas Nödbröd. På råg-
fälten brukar det vara mycket syror. Dessa
skulle då plöjas tidigt på Morön medan
laggen ännu låg kvar, så att inte fröet föll
bort, Fröet skulle malas till mjöl. Vid bak-
ning av Syrlimporna måste det vara något
karrmjöl eller annat slags mjöl tillika, om
det skulle bli något bröd. Att det var limpor
som bakades, det kan jag förstå av det där
språket som jag hört — att det var en hus-
bonde som tidigt en morgon sade till pi-

syrbrö , nöbrö , rögakän (fält finns inte
många här i socknen), frö, fröa ,
syrbular (kallades ej limpor)

Landsm.Upps.2423:2

F.Andersson—Vester.1929

LJUSNARSBERG

VSTM Fagl. 19

3) gan. att. "Nu skä du ut å ploeka sy-
rar. för ja har sitt att du är bra lä
forachera dej. (äta) bara limpuna kommer
ut ur ungen."

Skarpår (Skärpar) kalla dom sådana är då
det var sena kalla värar, och när det sedan
frös på somrarna. Dom bruka säga att det är
en skarp vär, det blir ett skärpt år, Det
blir dyr ti ättar då här o. s. v. När det
var svåra år då sades det att det var hun-
gersnö, samt "hunger och dyr ti". Förebud
till dyr tid var — om Ekorrarna kom fram
till gårdarna, och om göken ropade senare
på somrarna å varsligt — och om han kom fram
till gårdarna långt efter sedan han slutat gala. och
satt på Nyrällshässjorna å "kula".

Det riktiga brödet som var bakat av gudslin (guss-
lon) kallades godbröd — eller goa brö) Jag vet

e skärp vär: när mön låg länge på och

det var skare (skära); et skätär,

dýtí, húzasnö, húzar a dýtí,^{no f.}

när ikörana börja håka kryz stüga da

skül da be nöar; när det första gräset sättes
upp på hässjorna, skall jök vara borta, annars
skulle det bli nödar;

jök sot a räpa; kütra: sitta hopsjunknen
och böja ned huvudet.

gúzfan, göbrö

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

4) inget ord i ortens folkemål som sammanfattade alla namn på utdrygningsmedlen vid bakning av bröd! — utan varje ersättningsmedel nämndes var för sig. — Såsom barkmjöl, Syrmjöl, benmjöl, linfrömjöl, Vickermjöl, i potatis (jordbär) ärtmjöl, agnar. agnar och säd gjordes tillsammans!

Det var rågagnor dom tog! i slömsäd. Blandsädsbröd. (blansäsbrö) kallades sådant bröd som var bakat av mjöl som innehöll både havre och korn, — eller linfrömjöl och havremjöl. — jag hörde en kvinna som sade, "Jag baka är en ätting havremjöl, i en ätting linfrömjöl, i då vart riktigt gött brö". När dom sådde blandsäd, då tog dom korn och havre tillsammans, De sådde även ärtor och Vicker tillsammans, Råg såddes enbart, men de brukade mala råg och havre eller råg och korn tillsammans.

bärkmyjö^h, sörmyjö^h, bänmyjö^h fa. η.
diaré a, línfrömyjö^h, ätmyjö^h, ägnur och
dros; hävarägnur a slöm hävra maldes
ihop till drösmjö^h, bränsesbrö^h,

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

5)

Jag har ej hört att bark och syror används till bröd - annat än under nödar. Men linfrö, Vicker och bennmjöl m. m. brukar nog användas vid bakning fastän att det inte var missvärt är, därför att de voro fattiga, och inte hade råd att köpa spannmål. Av samma orsak koka dom bondsuppa, motti, vattvälling, söt välling, klottgröt, flöttmjöla (flöttmjöla), Puragröt, samt Purabröd, Skällkaka, salt smörgås, Peppersalt äjorbar, Sluring o. s. v. (fi. puuro - gröt)

Bondsuppa, kokades av bennmjöl. Man lade in benen i heta bakugnen tills de blev brunbrända. Sedan slogs de sönder och maldes på hand - eller skvalltkvarnen. Sedan man slagit vatten i pannen, tillsattes salt och fett, och avseddes med bennmjöl och annat mjöl, tills det blev tjockt som gröt, Bröd och potatis äts till det!

böndu¹pa : gjordes av havremjöl, salt och vatten; ansågs för fin mat

mö¹ti, vä¹tr¹väl¹ig, sö¹tr¹väl¹ig

b¹ens¹pa

s¹u¹pan¹m¹ät

sö¹tna : bliva söt

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

Motti. Sedan man slagit vattnet i grytan östes på en gång det mjöl däri som behövdess, när mjölet var i äst och nedtryckt med kräcken. Lä mängtades det under kokningen tills det blev en enda hård klump. Kall Motti skar i skivor och stektes i flott. När de koka Motti

tog dom lite salt i vattnet. Men inte något flott!

Vattvälling. Man hade vatten och salt i grytan, samt sönderslagna ben och potatis. Detta avreddes med rågmjöl. Denna slags Välling kallades för både Vattvälling, Jordbärsvälling i bensöppa.

Söttvälling. Man slog endast vatten i grytan. När det gurnt östes på en gång mjölet däri, så att ^{var} det kom under vattnet. Grytan flyttades sedan på kallspisen, där det fick stå och söttna. När det var lagom sött, sattes hon åter på elden för kokning och vispning.

möte: vattnet skulle koka. Sedan hade man i
allt mjölet (1 kanna vatten till 3 stopp mjöl).
Mjölet skulle genast ner i vattnet och det stöttes ned
med en spåa. Sedan fick det icke röras eller
vispas utan det fick sakta koka ihop. Det blev
då klumpar, stora som knyt^unä^uron för vä^utrna
koka imila; motte var mä^utsä^umt

söt^uväl^uig kokades av vasslan, när man yskade.
Man slog i vasslan i en panna och vispade
därefter i rågmjöl. Sedan slogs det upp i ett hä-
fat och därur åt alla med träskedar.

vät^uväl^uig, jök^ubas^uväl^uig = råmbu^uka (f) av vat-
ten, salt och potatis

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM, Frgl. 19

7)
Sallt fick man sedan ta efter behag.

Klöttigröt. När dom hade malat eller rivit potatis tog man de grevor som blev kvar sedan mjölet var fränskilt[?] och lade i en gryta och slog på lite vatten samt salt. När det börja koka rörde man i lite rågmjöl. Mjolk eller dricka äts till denna gröt. Dom även kallades kergröt.

Flättmoljar. Man lade fett i pannan. när det var smältt slog man vatten på. Sedan betades bröd och skalad potatis däruti. fick stå och koka en stund. under tiden rördes med en träsked.

Denna maträtt som var både sovel (sögel) i brö. smakade gott!

Puragröt och Purabröd var av groft osiktat havremjöl. Puramjöl, som troligen var på finska. ^(puuro) var grovt havremjöl.

"Vi har int nå ana än puramjöl." brukade dom säga! Mjolk eller dricka äts även till denna gröt!

+ 14 sidor 8 upptäck!

frötmöjja ; sögat a brö

(skal o. dyl.)

grèuur : allt det grövsta som man fick vid pro-
tatisrivning; det gav man kreaturen

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Ergl. 19

8) Sluring. Man hade flött av fläsk eller ister i pannen, slog sedan på vatten och rörde ihop det. till avredning togs vetemjöl. Tills det blev tjockt som välling. Men när det fått koka en stund, blev det tjockt som gröt. Dom åt fläsk eller smörgås till.

Smorbak. (Skällkaka) grädda dom på pankaksleggen när dom inte hade jäst, eller hade tid att baka ordentligt bröd.

Sallt smörgås. jag blötte brödbiten på ena sidan och strödde på salt. När jag ätit upp den, då drack jag vatten så jag varkt mätt!

Sallt och jorlbär bruka dom äta, i brist på sovel.

Rättelse

Till klottigröt, eller revgröt tog man osilade potatisrevor som man rivit på järn eller kvarn — och icke grevor. som det står på sidan 7. Ty dessa gav dom kritra!

slurp

skälkåka: kallades så för att den gick ihop, eftersom det inte var jäst i. Det blev liksom stäbrö.

sältsmörgas

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

Min mor som var född år 1811, brukade tala om att åren 1815 & 16. voro nödår. och att dom då lära äta syrbröd och barkbröd här i socknen. Hon var född vid Örtjärna här i socknen.

I folkmålet har flera ord använts för att beteckna brist på foder, såsom forlösa, forlös, brist på for, hölösa, hölös, utan for & kritra, foderbrist.

Något ord som betecknar nödfoder av vad slag som helst, vet jag ej!

Om skörden ej slog fel, utan ansågs räcka åt kritra till vinterfoder (Vinterforra), då användes ej något jämfoder. Men de som hade små torpställen och ändå ville ha en ko eller ett par getter, för att få lite mjölk, dom brukade naturligtvis fängta i hop foder av flera slag. — såsom att ta löv "som det kallades, både björklöv, rönnlöv, stjälklöv, asplöv, och hassellöv.

fòlòs, pl. fòlòsa, hòlòs,

vi ha nt na fòr at krìtra

vìntar fòra; stòfòr (hjälpfoder) det togs ute i

skogen: grön a bärís, nær gröna bröma

sàm ba dsm chóp stòra mòkjuur ta stò-

emìla mä; krìtra kunn fa toka da,

ta kväls fòra;

fazta-chóp

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

Om de själva inte hade björkskog så brukade de mot ersättning gå på fälla i kull och ta löv på annans mark — eller också på storskogen som tillhörde något bolag som de lydde under. Det var inte så noga med skogen för i tiden som nu!

De brukade även kontrakta med någon bonde som hade lövskog, att han tog löv åt dem. När han gjorde allt arbete och lade in det torra lövet i sin lada till vintern. Tills köparen skulle ha det, då tog han 25 öre (12 skilling) för 30 kärvar. (för tjögå)

Runnlöv med flera slags löv — plockades eller ströks, och ströddes sedan i kring på backen att torka! De brukade även ge sig ut på skogen och slå gräs efter bäckar och Tjärntand, och där brukade dom sätta upp hässjor, och när dom hässjat upp ~~häss~~ gräset då tog dom stora granbarkar och lade på den översta stängen till ett tak, sedan stängdes kring hässjorna,

jät

ps

: det gav man fåren och getterna

da skull fåra ha ta jät

ps

 ta löva; man

brukar även bada benen i det för att bota reumatism

björklöv, ådalöv till korna för att det skulle
bli tjock gräda på mjörka
fäklöv (sälglöv); åsplöv at hästana

efter höana, då fällde bönderna lövskog och tog
då av alla gröna kvistar så att det gröna blev
kvar. Av kvistarna gjorde de lövzärvar som de
hängde upp på stångfötana. När det var
turt, bars det in i ett skjul. Den grova veden blev
vintarvè; kritra åt op kvisterna

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson - Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

Förr i tiden hade de inte så mycket odlad jord så de måste även därför skapa jättfoder, såsom björklöv och annat löv, för att kunna förba så mycken boshap över vintern som möjligt.

Sådana kreatur som voro svultna och utmärklade kallades benrangel, skrällor, maravor, skrabbor, urtomna, toma, "så dom orker (hörker) inte resa såg". När sidbenen voro synliga då så som att det var starka kriter som va så starkt bandade!

För att utdräpa kreatursfodret användes bl. a. löv, mossor, ungtall, ljung (grön), lavar, bark, listlar, hästjödsel, Hästgödsel ga dom svinen, =

II. Bark

Jag har ej hört talas om att någon annan slags bark användes till födoämne än tall, för människor.

För kreatur användes tall och asp bark, rönn bark, m.m. asp i stjälkbark var kraftigast sådes det!

rönlö^ov; zänlän,

fö^oba fram krítra; bèn^orä^ogat

skräl^oa, pl. skräl^our; mät^oov^our (om de hade skravl^oa)

kö^oa a ss üt^oma, hést^o a ss üt^oma

skrä^our, skrä^oba; krítra a stät^o bän^oda

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM Fagl. 19

Bark togs till garvning av läder. i synnerhet granbark. och Ek bark. Barken togs helst under savnings-tiden. Granbark användes vid lagning eller täckning av tak.

Ku lösser barken (barkten). Ku har saven kommit i trä. bruka dom säga. Sav - i synnerhet björksav var sot, mäl en kniv skrapa man av saven (sava) och ät. Under savningstiden ville dom inte gerna hugga något slags virke, varken till stängning eller byggnadsvirke. ty detta skulle då snart rutna. Och ej heller ville de då hugga kolved. för då blev kolen så lös sa och dåliga. Därför högg man sånt där tidiga re på våren, redan i början av April. ina saven kom i trä. När det led mot våren, då bruka de skaffa sig nya yxor och slipa öpp. så dom hade i ordning till dom skull ät skogen å fal la milved, då bruka dom även leja hjälps någon till hjälpa, enär detta var ett dyrt arbete,

sävtin ; nu ha jäva köm

Landsm. Upps. 2423:2
F. Andersson—Vester. 1929
LJUSNÄRSBERG

Den som fällde Milved på "Nedan" (Near) fick
den nästan aldrig Torr!

Uti april då skapar bonden upp bilen
uti april då fällas träden till milan
"han hugger jämtår" — tar både granen i talen
om något är sår han åter skogsfrö på fallen.

Ladana kolare som inte voro så noga med
kolen. Som bruka nog fälla milved sedan sa-
ven kom i trä. för då var det mera lätthugget
och torkade bättre!

Om saven kommit i björkskog prövades på så sätt
att man försökte stryka barken av de små kvistar-
na med fingrarna. Jick detta, då var saven kom-
men. Med en dymlingsnare borrhade (böra)
man hål i stora björkar vid roten, satte se-
dan en passande kanna eller rör i hålet. Sedan
sattes ett kår därunder som saven fick rinna
uti. Saven var i början ljus. men blev sedan
mörkare och liknade dricka. och benämndes

täpa björkarna ; man tog björksav till dricka

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson - Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

med flera namn. såsom tjälvatatten, björk-
söta, och björkdricka. De brukar även göra
ett djupt kugg med gran i en björk, satte sedan
dit munnen och drack sav! "Ku lösser bär-
ken" brukar dom säga! arbetet att skilja barken
från trädet kallades att "flå är barken" eller
och så att dra är barken". Samma uttryck hade
dom om nävertagning. Barken kallades innabark å
utabark. Den släta utabarken kallades även linbark,
slätbark, och den inre för finbark, eller den inra
hina. Att ta furubark kallades barktagning,
eller att ta bark. Den gröpta furubarken kalla-
des den grova, eller den tjocka barken.
När dom skulle tärka hus, då hade dom både
näver och granbark. Om de inte hade björkskog
i inägorna så brukar Karlarna i gården gå ut
på skogen och ta bark och näver. Som de
var hem i stora vridna och hopplätade björk-
vedjor (börviser). Sådana vedjor brukar

jäsvättn, björksöta, björkdräka

hela huset gick ut och lappade saven. Sen togs upp i kunnor. En sådan kurna måste vara alldeles ren. Helst skall den vara gjord av en. Saven fick sedan stå kvar i kunnan och jäsa, de ärbeta se fät. Det blev så stät så sprun frog-ür. På detta sätt fick det stå 6 veckor till höanden. Innan det tog jäsnuz, måste man då och då släppa ut gasen, men sedan smeta dom yän runt omkring sprun med aska och vatten, och det blev lätt. Man lappade ur drickat genom en kran.

nuu lösar bärkn; fra-är bärkn
dra-är bärkn (mera sällan); inabärk
ütabärk ~ ütapa bärk; finbärk ~ finbärk

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson - Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

dom ha när dom från tjär och mossar ute på skogen fångade i hop hö - (forbärja) åt sina kriter.

Om bark och barkbröd!

gag har ej hört att någon annan sorts bark än tallbark användes till nödbröd! Man högg då först ikull trädet. Den grova ytterbarken togs av med yran, och den tunna och släta ytterbarken togs bäst utav med bandkniv - det var en sän där kniv med skaft i båda ändar som dom begagna när dom satte träband på laggkärl. Dom tog då först av den uttra barken på ett stort stycke. Så att den inra satt kvar. Sedan flädde man av den inra som lossnade bra, om saven var i trä.

Barken kunde torkas på flera sätt, att hängas upp i tröskris, eller basstu, och även på brödjällarna i stugan och köket, och i bakugnen. Samt ute i solen. När barken var torkad, då bröts den

dom tog tälstråntana och flädde av de intra
och så forkades det på hyllor i taket och sedan
malde dom det och blanda i drösn_o a baka
grögträfsur av

gråbark_o: den inna, närmast kädret. Den var tunn.

råfalbark: barken utånpå

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19

i små bitar, och maldes sedan på hand, eller skvalltkvarn). När dom baka så måste dom ha något slags riktigt mjöl bland barkmjölet, om det skulle bli något bröd. Brödet bakades tjockt så att det skulle hålla bättre att ta uti. Ty den råa degen var så "stäcku" som de brukar säga, så den höll knapt ta ta i, om brödet var jäst eller ojäst, vet jag ej!

Min mor som brukade tala om det här var då bara ett barn när det var nödär, så dom åt barkbröd, så hon hade inte reda på så mycket!

III. Barkens insamling och behandling!

Benämningar på olika slags furubark sison (glada glad bark), eller (Koffelbark, rut), känner jag ej till!

Fortens mål användes sådana uttryck som fluruskog, furu trå, furubark, furuskat (flögskat), furuve, (törre ve) furu tjära (brätjära).

Vid barktagning gick man nog var för sig från de

dégn va ss stäku ss an smu^uka-sönda, sa
de jäsk, om de hade jäst. Sen togs ur dricksturman.

tälskög, frögskät, fūr^uuvé

törvé, träsära

Landsm. Upps. 2423:2
F. Andersson—Vester. 1929
LJUSNARSBERG

VSTM. Fgl. 19

17
olika huskällan! Torra tallskotar som inne-
höll tjära användes att lysa sig med när man kola-
de och ror ut milor i skogen. och även till julbloss
(Julblös) Man leta då ut såna som voro långa
och smala De torkades i stugutaket Man klöv
och högg uti dem här och där så de skulle brinna
bättre. På hösten var det vanligt att hugga och
köra hem en medelstor och finsarvig tall (Stiek-
vedstall) ur skogen. den höggs av i cirka 2 al-
nar långa klumpar som restes upp i ett hörn
i vedtjret. Under vinterkvällarna spåntades dessa
sönder till stiekor (partuesstiekor) som de lys-
te sig med när de arbetade. och ^{när} dem gjor-
de upp eld i kakelugnen och köksspisar.

VIII. Bark som föder åt kreatur.

I detta kapitel finns ej något som jag känner
till! Det är nog ingen av dem som nu lever
som varit med när det varit nödår. Min

ju^h b^t s's

stikvestäl

pävestikur

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

mor var endast ett barn när det var nödår. så hon visste inte mycket att tala om för mig!

IX. Andra Nödfoderämnen.

Man brukade sätta in både tallbuskar och enbuskar åt getterna och de äto både riset och barken, även korna kunde få sådant i bland!

Av enbuskar kokades lag (enlag) både riset och lagen gavs åt krita.

På våren togs kvistar och skott av lövträd och hackades sönder, varpå ströddes salt, eller saltvatten och något mjöl, om de hade något. Detta kallades för både "slekar" och "sörpia"!

Slektaskor kallades sina där små påsar som voro gjorda av blånagarsväv (Blaggarsväv) med en fängsla att lägga över axeln och bära på ryggen. I dessa brukade dom ha slekar när dom på våren för vall åt

enlåg , enlågsdréka

klékur : det skulle man ha med sig, när man
gick vall; det födes med i en kléktåska
(best. f.) sörpa var av hackad halm

fäzfa f. pl. -ur : en rem som lades mett
över axeln.

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson - Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Fgl. 19

Skogen med krita. Om det då var några kriter som inte ville gå med valkullen som gick före med slektaskan och lockade, då tog hon en näve slekor ur påsen och gav dem. sedan följde de med henne! De brukade även laga till slekor och ha i båsen, tills dom kom hem på kvällarna. så att de skulle gå hem bättre. När rånlövet blev växt, så bruka dom plocka sidant och lägga i båsen åt dom till kvällen. Detta kallades att plocka i båsa åt krita."

På våren när snön smält bort, så att det började bli bara fläckar i tjärn och mossar ute på skogen då for dom dit med fåren och gettra, så dom fick äta tjätteppor och grönn! När dom blev förlösa ^(Pulsstulvvermlöst) åt krita tidigt på våarna, då fick dom ta lövskärorna och ge sig i väg åt skogen och skära grönn och plocka björnmossa. (Björnmösin) skars sönder på skärmaskin, lite salt och mjöl ströddes därpå, och krita dom åt det,

proka i bäs at krita

zätupur

bjönmäsa : rötterna gavs åt
kreaturen

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester. 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Fgl. 19

När dom tog gränslar åt krita då hade dom långa stegar och klöste på, - liksom när dom tog näver, - uti fall dom inte ville hugga i kull skogen.

När det var missväxtår då skar dom mycket grön, så dom fick stora lador fulla som sedan kördes hem på vintern. Det skars när det stod i blomm, för då var det som kraftigast. Salt ströddes uti det, när det när det lades in i ladan.

Ljung (grön) ansågs som nödfoder och gavs åt både kor och småkiter, även sängkalm och takkalm gavs åt krita, när det inte fanns något annat. Gödsel gavs åt svinen, - tillsammans med annan föda! Man brukade gå till ladorna i slogtakerna och i inägorna och sopa upp allt högrö och hösmål som fanns där. Som de tog hem och slog hett vatten på. (brässel), eller brässa på hösmöl åt krita, som detta kallades, - även på stallskullarna, och i hästkrubborna

gränlär : det åt endast getterna

häm , hösme

brä_{ll} , best. brä_{lla} brä_{lla} (v)

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson - Vester, 1929

LJUSNÄRSBERG

VSTM. Fgl. 19

21) tog man reda på allt hösmål. Det hö som hästarna vrakade och inte ville äta, kallades "vrak" eller "yret". Detta åt småkrittorna mycket gerna.

Jag har inte varit med när det varit nöd-år. De svåraste är jag upplevat - var åren 1867 & 1868. Det var då dyr tid, men inte hörde jag talas om att dom åt barkbröd här i socknen men nog tror jag dom fick göra det uppåt Korrland! Under dessa år fick jag dock delvis vara med om ved jag här omtalat.

Kalla somrar (Sömmar) kalla dom tröj-somrar (tröjsömmar) därför att dom fick lov att ha tröjan på sig

Jag vet ej mera om nödbröd och nödår än det som jag här omtalat.

(På långt Lofberg)

vrak

vi fek n bhí víntar kunde man säga om
en kall sommar.

Landsm. Upps. 2423:2

F. Andersson—Vester, 1929

LJUSNARSBERG

VSTM. Frgl. 19